

## Hugo Conrad von Hötendorf (Kratka biografija).

Porodica Conrad von Hötendorf potječe iz Brna u Moravskoj. Franjo Conrad von Hötendorf, otac Hugov, bio je vjenčan Barbarom baronesom Rauchfuss. Nesretni sticaj okolnosti i nepovoljne prilike prisiliše Franju Con-

rad von Hötendorfa da se iseli iz Moravske, te je došao u ove krajeve, najprije u Dardu, a zatim u Osijek. U Dardi je uzeo mjesto katastralnog crtača na imanju nadvojvode Friedricha, no po nagovoru Antuna Münzberge-

ra, kao njegov nasljednik, nastupio je mjesto učitelja crtanja na spomenutoj crtačkoj školi.

Hugo Conrad von Hötzen Dorf rodio se još za vrijeme boravka u Dardi, godine 1807. Nije poznato, kada je obitelj von Hötzen Dorf preselila iz Darde u Osijek, no svakako je to bilo još prije, nego što je otac Hugonov nastupio službu učitelja crtanja. Čini se, da je Hugo već zarana pokazao smisao za crtanje, jer ga se već tada često vidjalo, kako s crtankom u ruci luta uzduž rijeke Drave. Prve pouke u crtanju, vjerojatno u to vrijeme, primio je bez sumnje od svojeg oca. Nije isključeno, da ga je u vještinu crtanja ponešto uveo i stari Münzberger. Pokraj rano razvijenog smisla za crtanje mali Hugo se sigurno zanimao za Münzbergera i njegov crtački rad isto tako, kao što je vjerojatno i Münzberger bio upozoren na Huga pogotovo, kada se zna, da je Münzberger bio u društvenom saobraćaju s obitelji Hötzen Dorf. O tom najranijem periodu rada Huga Conrada von Hötzen Dorfa nemamo podrobnijih podataka, ali da je njegova crtačka sprema već tada bila zamierna, dokazuje okolnost, da je od 1. 2. 1831. godine djelovao uz svojeg oca kao pomoćni učitelj crtanja na crtačkoj školi, a uz nagradu od 5 forinti mjesečno.

O slikarskom školovanju Huga Conrada von Hötzen Dorfa malo je što poznato. Ustanovljeno je, da slikarsku akademiju u Beču nije polazio. U popisu polaznika bečke akademije nije naime njegovo ime registrirano. Ali izvan svake je sumnje, da je Hugo bio na studiju slikarstva u Beču, jer to proizlazi iz jedne zabilješke u osječkom gradskom arhivu, prema kojoj je Franjo Conrad von Hötzen Dorf godine 1836. primao mjesečnu potporu od 4 forinta i 50 novčića za školovanje

svojeg sina u Beču. On je dakle oko godine 1836. boravio u Beču, te je po svoj prilici radio u ateljeu kojeg tadašnjeg slikara, usavršivši se ondje u slikarskom umijeću. Nameće se pitanje, tko mu je ondje mogao biti učiteljem. U pomanjkanju pozitivnih podataka krećemo se ovdje potpuno na terenu pretpostavki. Sa stanovitom vjerojatnošću moglo bi se ipak ustvrditi, da u prijateljstvu s bečkim slikarom Johannom Nepomukom Schödlbergerom (1779.—1853.) možemo nazrijeti odnos učitelja prema učeniku. Njihovo srdačno prijateljstvo potvrđuje i činjenica, da je Schödlberger poklonio Hötzen Dorfu malu, inače simpatičnu uljenu sličicu s motivom dviju Rimljanki pri dnevnom poslu, koja je stalno visjela u ateljeu Hötzen Dorfovom, te je i sada još sačuvana. Schödlberg je bio blizu šezdesetih godina, kada je Hötzen Dorf, prema bilskeškim u osječkom arhivu, boravio u Beču i već iz tog omjera godina možemo zaključiti, da je Hötzen Dorf prvenstveno stajao u učeničkom odnosu prema starom Schödlbergu. U svakom slučaju je Schödlberg svojim iskustvom bio od pomoći mladom Hötzen Dorfu, a neosporno je, da su ih i druge zajedničke sklonosti u domeni likovnih težnja međusobno vezale. Schödlberg, koji je i sam stajao pod uplivom francuskih klasika pejzaža Poussina i Claude Lorraina, kasnije pod uplivom Josepha Antona Kocha, uveo je Hötzen Dorfa u svijet Kochove umjetnosti.

Sa Schödlbergerom je Hötzen Dorf pošao i na put po Italiji, koji ga je vodio u Rim i Firencu. Ne znamo, kada pada to zajedničko putovanje u Italiju, no po svoj prilici između 1836. i 1841. godine. Ove potonje godine, naime 1841., prinuđen je Hötzen Dorf prekinuti boravak u Italiji i vratiti se u Osijek, jer mu je otac teško obolio. Hötzen Dorf je stigao u Osijek u siječ-

nju 1841. godine, ali oca nije više našao živog, jer je nekoliko dana prije njegovog povratka, naime 20. siječnja 1841. umro.

Godinu dana kasnije, 30. siječnja 1841., umrla mu je i mati Barbara. Kao zahvalni sin, kojeg je vezala duboka ljubav prema roditeljima, postavio im je nadgrobni spomenik s ovim natpisom:

Franz und Barbara  
Hötzendorf  
Zwei der besten Menschen  
ruhen hier sanft.

Izgleda, da je nakon smrti roditelja Hötzendorf odlučio ostati u Osijeku, i za neko vrijeme prekinuo veća putovanja. Postoje doduše iz tog doba slike s alpskim motivima, no te su mogle nastati i u Osijeku prema skicama s putovanja. Bezuvjetno je oko tih godina (1841.—1843.) morao biti u Osijeku, već s obzirom na mjesto učitelja crtanja, koje je nakon očeve smrti ostalo prazno i koje je on (Hugo) tada preuzeo. Nastanivši se stalno u Osijeku napustio je stan u Kuhačevoj ulici, te otvorio svoj atelje u bivšoj Wagnerovoj vili u Novom gradu.

Hötzendorfovo djelovanje na crtačkoj školi u Osijeku ostavilo je vidnog traga i škola je uskoro postala poznata po svoj Slavoniji. Dok su prvi učitelji škole, Münzberger i Franjo Conrad von Hötzendorf bili stručno ipak samo vješti amateri, Hugo Conrad von Hötzendorf je bio stručno spreman i zreo umjetnik. U svoj nastavnički rad unio je ne samo svoje znanje i vještinu crtanja nego i svu ljubav za umjetnost, koju je presadio i u srca svojih učenika. Među mnogobrojnim njegovim učenicima, koje je za vrijeme svojeg učiteljskog djelovanja odgojio, ističu se osobito Adolf Waldinger (učio od 1855. do 1861.) i Isidor Kršnjavi (učio oko 1863.—1864.). Kolik dubok utisak je Hötzendorf

ostavio na svoje učenike, pokazuje najbolje Kršnjavi, koji u svojim zapisima veli, da je prošao mnogo škola i upoznao mnoge umjetnike, ali da nije našao boljeg učitelja.

Pored zvanja učitelja crtanja Hötzendorf je i privatno poučavao slikarstvo u kućama imućnih patricijskih i građanskih obitelji u Osijeku. Tako primjerice u kući bogatog slastičara Gjura Szabo poučavao je njegove sinove, od kojih je jedan, Josip Szabo, kasnije postao također nastavnik risanja na crtačkoj školi u Osijeku.

Godine 1864. izložio je Hötzendorf 36 crteža na »Prvoj izložbi dalmatinsko-hrvatsko-slavonskoj« u Zagrebu. Izložbeni ih katalog nazivlje »Skice nekih šumskih prizora i nekih historijskih i slikovitih ruševina slavonskih«. To su motivi s Jankovca, iz Podgorača, Feričanaca, Našica, Orhovice i drugih krajeva Slavonije. Ove je slike kupio Karlo pl. Mihalovich, a većim dijelom se sada nalaze u posjedu bivšeg bana Antuna pl. Mihaloviča u Kerešincu. Na toj izložbi mora da je Hötzendorf doživio moralni i materijalni uspjeh, što pokazuje i okolnost, da je cijelu seriju crteža od jednom prodao. U svakom slučaju su se slike dopale posjetiocima, a i sam Kršnjavi kaže, da su crteži bili kao slikani, samo da su kasnije mnogo stradali od prašine, jer su bili izloženi bez stakla i okvira. Ovi crteži nastali su vjerojatno dobrim dijelom godine 1863. kao rezultat putovanja po Slavoniji, koje je te godine poduzeo. Svakako je značajno, da je Hötzendorf na tu zemaljsku izložbu, za koju je bila činjena velika propaganda, poslao samo svoje crteže, a ne i uljene slike. Razlog je tome možda i historijski karakter tih crteža, s kojima je Hötzendorf mislio bolje uspjeti, nego sa svojim uljenim slikama.

Da li je Hötzen-dorf i prije, odnosno kasnije, još koji put izložio, nije nam poznato, jer o tome nema podataka. Povremeno su reproducirani po neki njegovi crteži, tako u knjizi »Oesterreich-Ungarn im Wort und Bild«, svezak »Croatien«, ali većeg zamaha to objelodanjivanje njegovih djela nije uzimalo, niti su pridonijeli širem publicitetu njegovog slikarskog rada.

Hötzen-dorf se kasno ženio. Živio je u kućanstvu s Apolonijom Laszlo iz Beremenda. S njom je imao dvoje djece: Barbaru, rođenu 21. 1. 1845. i Amaliju, rođenu 17. 1. 1849. U zakoniti brak s Apolonijom Laszlo stupio je tek pred rođenjem drugog djeteta t. j. 13. 1. 1849. godine. Koji je uzrok tome, da je Hötzen-dorf tako kasno stupio u legalan brak teško je ustanoviti. Možda se upravo u toj okolnosti krije razlog, da su ga sugrađani smatrali u neku ruku čudakom i čovjekom svoje vrste, no iz toga izvesti zaključak, da Hötzen-dorf nije ništa mario za društvene konvencionalnosti, nije točno. Hötzen-dorf je bio doduše čovjek, koji je živeći sav za svoju umjetnost zanemarivao mnogu građansku urednost, ali je bio ponosan na svoje zvanje i visoko ga cijenio. Na jednoj svjedodžbi, izdanoj 1855. godine nekom polazniku crtačke škole u Osijeku potpisuje se Hötzen-dorf kao »Zeichen-Professor«, ma da on sam nije bio apsolutno slikarske akademije. I po nekim drugim znacima dade se zaključiti, da je Hötzen-dorf držao do stanovitih atributa boljeg društvenog života, pa je tim više neshvatljiv taj njegov život u konkubinatu s Apolonijom Laszlo. Bez sumnje da je u nje-ga bilo momenata, kada je odbacio sve društvene stegnutosti, kada je živio samo svojim ličnim životom, bilo je momenata koncentracije na sebe i momenata egzaltovanosti i ti momenti, posvećeni samo njegovom vlastitom

intimnom doživljavanju sigurno su se u životu obitelji odražavali kao tamne sjenke, ali zato je bilo časova, kada je živio upravo u idiličnom miru i u vedrom raspoloženju.

O tom vedrom raspoloženju daje nam svjedočanstvo mali Skizzenbuch iz godine 1863, koji zapravo nije ništa drugo, no dnevnik s putovanja po Srijemu te godine. Crteži u tom Skizzenbuch nemaju toliko slikarsku koliko memoirsku vrijednost, jer nam on u njima ne želi tumačiti svoja likovna zapazanja, koliko registrirati pojedine zgode i scene s tog putovanja. Tako primjerice vidimo Hötzen-dorfa u krugu svoje obitelji pred kakvom ruinom, pa onda Hötzen-dorfa sa ženom i prijateljem u vinogradu, pred kućom ili u dvorištu, zatim nje-ga samog pred starim drvetom i t. d. Pod svakom sličicom nalazi se opis njenog sadržaja, a osim toga još i popis prikazanih osoba. Iz tog dnevnika razabiremo, da je Hötzen-dorf sa ženom proveo jedan dio proljeća, čitavo ljeto i početak jeseni 1863. godine na putovanju po Srijemu i da su obišli mjesta: Ilok, Tovarnik, Orolik, Doroslovo, Divoš, Laćarak, Gibarac, Ruma, Irig i dr. Svoju ženu nazivlje na tim slikama familijarno »Mutter«, sebe pak prikazuje konsekvantno s dugom lulom u ustima. Njegov odnos prema ženi bio je, čini se, nježan, jer na scenama, gdje se prikazuje s njom, redovito drži svoju ruku na njenom ramenu ili ju je lako obujmio. Bio je sklon humoru i šali, jovijalan i vedro raspoložen. Taj njegov Skizzenbuch-dnevnik završava rečenicom

Und somit schliesse ich meine 30-jährigen Erinnerungen und Wanderungen.

Ruma, 21. November 1863  
Hötzen-dorf  
der alte Schulmeister

Bit će možda i u tome nešto istine, što nam je o njegovom životu ostalo sačuvano po predaji, naime da je znao skupiti svoje najnužnije stvari i iznenada krenuti na put, a da nije kome kazao kuda ide i kada će se vratiti. Sigurno ni sam nije znao, kamog put vodi, jer mu je svaki motiv, koje je zaokupio njegovo interesovanje, bio ciljem. Znao je tako duže vremena izbivati od kuće, da se onda isto tako nenadano vrati, kao što je i otišao. S tih putovanja donosio je kući mnoštvo crteža i akvarela, koji su mu kasnije služili kao podloge za izrađivanje njegovih uljernih slika.

Ti momenti opravdali su među njegovim sugrađanima mišljenje, da se radi o nekim njegovim ekstravagancijama i potvrdili su samo njegov glas čudaka. Međutim upravo ta njegova nenadana putovanja pokazuju, da je pored idilično tihe i ponešto jovijalne strane njegova bića postojala u simboličnom saživljenju i druga strana njegova bića, tmurna, zatvorena, pritisnuta nutarnjim porivima, kojima u stanovitim časovima nije mogao odoljeti i koji su bili jači od svih nametnutih stega. Taj na momente raspaljeni nagon gonio ga je gotovo demoniski van u prirodu, i ta lutanja po zemlji u žaru neobuzdanog zanosa imala su u sebi nešto teškog, beskućničkog, vagantskog, a opet uzbudivog i umjetnički čistog, prekaljenog fascinantnog. I u tome se očituje romantična crta njegovog bića.

Potkraj svojeg života t. j. godine 1867. otvorio je Hötzenndorf svoju privatnu crtačku školu, koja je bila smještena u Gornjem gradu, u Njemačkoj ulici broj 357, u bivšoj Szödenyievoj kući. Održavala su se dva tečaja: za muškarce, koji je vodio sam Hötzenndorf, i za ženske, koji je vodila njegova kćerka Amalija. Povodom to-

ga izašla je u lokalnim novinama »Esseker Lokalblatt und Landbote« br. 2 od 6. siječnja 1867. godine, poziv na upis u školu. U notici se izričkom spominje Hötzenndorfova kćerka Amalija i veli za nju, da je, premda još mlada, stekla zamjernu crtačku spremu. Amalija je u to vrijeme imala 18 godina.

Materijalno stanje Hötzenndorfovo moralo je u stanovitim periodima njegova života biti dosta povoljno. Uz redovnu plaću učitelja crtanja i honorara za privatno poučavanje imao je znatan prihod i od svog slikarskog rada, što mu je sve skupa bezuvjetno omogućivalo pristojan građanski život. Došavši na glas radio je mnogo za bogate i ugledne osječke građane, no osobito je bio zaposlen za velikaške obitelji u Slavoniji. Tako je mnogo radio za baruna Prandaua, grofa Jankovića, grofa Pejačevića-Refalačkog i dr.

Hötzenndorf je bio ljubitelj umjetnina. Kršnjavi spominje, da su zidovi Hötzenndorfova ateljea bili puni bakroreza po Rubensovim slikama iz Liechtensteinove galerije u Beču, zatim francuskih bakroreza iz 17. i 18. stoljeća. Iz njegove ostavštine nije nam ništa sačuvano te stoga ne znamo, kamog je sve to dospjelo, ali stoji, da je na stvari umjetničke vrijednosti dosta trošio. To je možda i uzrok, da je ovaj svijet napustio u siromaštvu.

Zimi godine 1869., nakon žestoke prehlade, umro je Hugo Conrad von Hötzenndorf na dan 28. veljače, u 62. godini života. Njegovi učenici postavili su mu kasnije nadgrobni spomenik s natpisom:

Hugo Conrad von Hötzenndorf  
königl. Zeichen-Professor in Esseg  
gest. 28. April 1877  
im 60 Lebensjahre

Datumi na natpisu nisu točni, što pokazuje da ni sami njegovi učenici

nisu poznavali temeljne podatke o svojem učitelju.

Nije stoga čudo, da je poslije u toku godina posve pao u zaborav.

(Uvodno poglavlje iz studije »Slikar Hugo Conrad von Hötzenndorf«)

**OPASKA:**

Kao podloge za izradbu ove biografije služile su, osim stilsko-kritičkog ispitivanja i' upoređivanja pojedinih Hötzenndorfovih djela, ove publikacije:

Prof. Dr. Josip Bösendorfer »Počeci umjetnosti u Osijeku, Izdao Arheološki klub »Mursa«, Osijek 1935 godine.

Dr. Artur Schneider »Slavonski Pejzažisti«, Zagreb 1934 godine.

Dr. Isidor Kršnjavi »Pogled na razvoj hrvatske umjetnosti u moje doba«, Hrvatsko Kolo. Knjiga I., god. 1905.

Alois Plein »Hugo Conrad von Hötzenndorf«. Gedenkschrift, Osijek 1940.

**Otto Schweizer**